

۱۳۷۹ / ۸ / ۸۱

بسم الله الرحيم

بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کالبدی

(مطالعه موردی بندر بوشهر)

(۱۳۷۸-۱۳۰۰)

بوسیله

سیدنورالدین امیری

8694

پایان نامه

ارائه شده به دانشکده تحصیلات تکمیلی به عنوان بخشی از

فعالیت‌های لازم برای اخذ کارشناسی ارشد

در رشته

شهرسازی - برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای

از

دانشگاه شیراز

شیراز - ایران

ارزیابی و تصویب شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی

امضاء اعضای کمیته پایان نامه:

..... مهندس محمد کبگانی، مربی بخش شهرسازی (رئیس کمیته)

..... دکتر مهیار اردشیری، استادیار بخش شهرسازی

..... دکتر فرانک سیف‌الدینی، استادیار بخش شهرسازی

۳۱۱۲۷

تقديم به برادرم :

به او كه خلا وجودش

هميشه

همراه من است

۳۱۱۲۷

سپاسگذاری

توفیق رفیق حاصل شد و این کار به سر آمد. احترام به ایزد برانم داشت، تا از راهنماییها و هدایتگری تمام کسانی که در انجام این کار یاریم دادند سپاسگذاری نمایم.

راهنمایی و تشویق های دقیق و سودمند آقای مهندس کبگانی بعنوان استاد راهنما در تمام مراحل انجام کار راهگشایم بود. بعلاوه وامدار راهنماییهای ارزنده اساتید مشاور دکتر ارشیری و دکتر سیف الدینی هستم. همچنین از راهنماییهای دکتر بزرگ استاد محترم بخش شهرسازی مزید امتنان دارم.

اما دوستان گرانقدری نیز در انجام این کار یاریم نمودند، آقایان علی مصیب زاده، دانشجوی کارشناسی ارشد شهرسازی و یونس قیصی زاده کارشناس سازمان برنامه و بودجه بوشهر، که هر یک به نحوی مددکار و مشوق بنده در این کار بودند. در پایان از سرکار خانم محبوبه بهرسی که در بازخوانی و تنظیم مطالب یاری رسانم بودند، سپاسگذاری می نمایم.

چکیده

بررسی عوامل موثر بر توسعه کالبدی شهر: مطالعه موردی بندر
بوشهر (۱۳۷۸-۱۳۰۰)

شهر بعنوان یکی از دستاوردهای بشر از دیرباز مورد توجه تمدن‌ها بوده است. ولی از ابتدای قرن نوزدهم توجه به مسائل شهری شکل جدیدتری به خود گرفت. زیرا رشد صنعت و تکنولوژی بر گستره شهرها افزود و از این بابت رشد و توسعه کالبد شهرها نه تنها از عوامل طبیعی بلکه از عوامل غیر طبیعی نیز تأثیر پذیرفت. میزان تأثیر اینگونه عوامل از کشوری به کشوری دیگر و حتی از یک شهر به شهر دیگر در نوسان است.

در این راه افرادی همچون پارک، برگس، هویت، اولمن، کاستللو، و غیره در قالب دیدگاه و تئوری‌های خود به تجزیه و تحلیل مسائل شهر، از جمله کالبد پرداختند. در این تحقیق با توجه به دیدگاه‌های فوق و انطباق آن با شهرهای ایران، عوامل مؤثر بر توسعه کالبدی بندر بوشهر از ابتدای قرن جاری تاکنون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. این عوامل در قالب عوامل جغرافیایی و غیر جغرافیایی مورد بحث و بررسی واقع شده‌اند. به طوری که در سه دهه آغازین قرن جاری عوامل جغرافیایی، و از ابتدای دهه چهل عوامل غیر جغرافیایی بیشترین تأثیر را بر کالبد بندر بوشهر به جای گذاشته‌اند. به خصوص به تصمیمات سیاسی چند دهه گذشته می‌توان اشاره کرد که حدود سه چهارم از اراضی شبه جزیره بوشهر به کاربری‌های نظامی و

امنیتی اختصاص یافته است. اقدامات فوق محدودیتهایی در راه توسعه آتی شهر ایجاد نموده است.

بنابراین با توجه به مطالعات انجام شده جهت غلبه بر محدودیتهای فوق محورهای توسعه جدیدی پیشنهاد شده است تا از این طریق شهر در آینده بتواند از گسترش موزونی برخوردار شده و راه را در جهت اسکان جمعیت هموار نماید.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
د.....	فهرست جداول
ر.....	فهرست اشکال
	فصل اول: مقدمه
۲.....	مقدمه
۴.....	۱-۱- طرح مسأله
۵.....	۱-۲- ضرورت طرح
۶.....	۱-۳- اهداف
	فصل دوم: مروری بر تحقیقات پیشین
۹.....	۱-۲- سابقه تحقیقات در جهان
۹.....	۱-۱-۳- تحقیق بر روی شهرپاریس
۱۱.....	۱-۲-۲- تحقیق بر روی شهر قاهره
۱۲.....	۲-۲- سابقه تحقیقات در ایران
۱۲.....	۱-۲-۲- گسترش شهر اصلی (شیراز)
۱۴.....	۲-۲-۲- مطالعات کالبدی طرح جامع بوشهر (۱۳۵۴)
۱۵.....	۲-۲-۳- بررسی کالبدی و ساختار اقتصادی شهر لار
	فصل سوم: چهارچوب نظری و روش تحقیق
۱۸.....	۱-۲-۱- چهارچوب نظری

۱۸ نظریه ساخت حلقوی	۱-۱-۲
۲۱ نظریه ساخت قطاعی	۲-۱-۲
۲۴ نظریه چند هسته ای	۳-۱-۲
۲۸ نظریه عمومی شهرها	۴-۱-۲
۲۹ ساخت خطی	۵-۱-۲
۳۰ نظریه ساختار شهر جهان سومی	۶-۱-۲
۳۱ نظریه گسترش کالبدی شهر در خاورمیانه	۷-۱-۲
۳۲ نتیجه گیری، انطباق نظریه های فوق با شهرهای ایران	۸-۱-۲
۳۶ روش تحقیق	۲-۲
۳۷ فرضیات تحقیق	۳-۲
۳۸ تعریف مفاهیم	۴-۲

فصل چهارم : مطالعات جغرافیایی، تاریخی

۴۱ مطالعات جغرافیایی	۱-۴
۴۱ مساحت و موقعیت	۱-۱-۴
۴۱ شیب و ناهمواری	۲-۱-۴
۴۵ حوضه های آبی	۳-۱-۴
۴۵ آب و هوا	۴-۱-۴
۴۷ باد	۵-۱-۴
۴۸ خاک	۶-۱-۴
۴۹ رویدادها	۷-۱-۴
۴۹ منابع طبیعی	۸-۱-۴
۵۰ مطالعه تاریخی	۲-۴
۵۰ پیشینه تاریخی	۱-۲-۴

۵۷ ۲-۲-۴- وجه تسمیه

فصل پنجم : جمعیت و اقتصاد

- ۶۰ ۱-۵- مطالعات جمعیتی
- ۶۱ ۱-۱-۵- جمعیت استان، شهرستان
- ۶۲ ۲-۱-۵- جمعیت بندر بوشهر
- ۶۲ ۱-۲-۱-۵- مرحله رشد آهسته
- ۶۲ ۱-۱-۲-۱-۵- رشد جمعیت
- ۶۳ ۲-۱-۲-۱-۵- توزیع سنی و جنسی ۱۳۳۵
- ۶۴ ۳-۱-۲-۱-۵- مهاجرت ۱۳۳۵
- ۶۵ ۴-۱-۲-۱-۵- توزیع سنی و جنسی ۱۳۴۵
- ۶۷ ۵-۱-۲-۱-۵- مهاجرت ۱۳۴۵
- ۶۸ ۲-۲-۱-۵- مرحله رشد سریع
- ۶۸ ۱-۲-۲-۱-۵- رشد جمعیت
- ۶۹ ۲-۲-۲-۱-۵- توزیع سنی و جنسی ۱۳۵۵
- ۷۰ ۳-۲-۲-۱-۵- مهاجرت ۱۳۵۵
- ۷۱ ۴-۲-۲-۱-۵- توزیع سنی و جنسی ۱۳۶۵
- ۷۲ ۵-۲-۲-۱-۵- مهاجرت ۱۳۶۵
- ۷۳ ۶-۲-۲-۱-۵- توزیع سنی و جنسی ۱۳۷۵
- ۷۴ ۷-۲-۲-۱-۵- مهاجرت ۱۳۷۵
- ۷۶ ۲-۵- مطالعات اقتصادی
- ۷۶ ۱-۲-۵- توزیع نیروی انسانی
- ۸۰ ۲-۲-۵- تعیین عملکرد اقتصادی
- ۸۱ ۳-۲-۵- حمل و نقل

- ۸۲ ۱-۳-۲-۵- شبکه حمل و نقل دریایی
- ۸۲ ۱-۱-۳-۲-۵- حمل و نقل بار در بندر بوشهر
- ۸۳ ۲-۳-۲-۵- شبکه حمل و نقل جاده ای
- ۸۴ ۱-۲-۳-۲-۵- حمل و نقل بار (جاده ای)
- ۸۶ ۳-۳-۲-۵- حمل و نقل هوایی

فصل ششم: توسعه کالبدی بندر بوشهر

- ۸۸ ۱-۶- توسعه فیزیکی (۱۳۰۰-۱۳۳۵)
- ۸۸ ۲-۶- توسعه فیزیکی (۱۳۳۶-۱۳۵۷)
- ۹۲ ۳-۶- توسعه فیزیکی (۱۳۵۸-۱۳۷۸)

فصل هفتم: تجزیه و تحلیل

- ۹۸ ۱-۷- بخش اول: تجزیه و تحلیل توسعه کالبدی
- ۹۸ ۲-۱-۷- عوامل عمده در گزینش محل فعلی بندر بوشهر
- ۹۹ ۳-۱-۷- طبقه بندی عوامل
- ۱۰۰ ۴-۱-۷- عوامل تاثیرگذار (۱۳۰۰-۱۳۳۵)
- ۱۰۰ ۱-۴-۱-۷- عوامل جغرافیایی
- ۱۰۴ ۲-۴-۱-۷- عوامل اجتماعی، فرهنگی
- ۱۰۶ ۳-۴-۱-۷- عوامل سیاسی و اقتصادی
- ۱۰۸ ۵-۱-۷- عوامل تأثیر گذار (۱۳۳۶-۱۳۵۷)
- ۱۰۸ ۱-۵-۱-۷- عوامل جغرافیایی
- ۱۰۹ ۲-۵-۱-۷- عوامل فرهنگی و اجتماعی
- ۱۱۲ ۳-۵-۱-۷- عوامل سیاسی و اقتصادی
- ۱۱۲ ۱-۲-۵-۱-۷- راه آهن شمال و جنوب

- ۱۱۳ ۱-۷-۵-۳-۲- اصلاحات ارضی
- ۱۱۴ ۱-۷-۵-۳-۳- استقلال بحرین و موقعیت ژئوپلیتیکی بندر بوشهر
- ۱۱۸ ۱-۷-۵-۳-۴- طرح جامع
- ۱۱۸ ۱-۷-۶- عوامل تأثیرگذار (۱۳۷۸-۱۳۵۸)
- ۱۱۹ ۱-۷-۶-۱- توسعه به داخل شهر
- ۱۱۹ ۱-۷-۶-۱-۱- عوامل جغرافیایی
- ۱۲۰ ۱-۷-۶-۱-۲- عوامل سیاسی و اقتصادی
- ۱۲۱ ۱-۷-۶-۲- توسعه منفصل شهر
- ۱۲۲ ۱-۷-۶-۱-۲- عوامل جغرافیایی
- ۱۲۴ ۱-۷-۶-۲-۲- عوامل اقتصادی و اجتماعی
- ۱۲۴ ۲-۷- عوامل انتزاعی (مطلق) در نواحی
- ۱۲۵ ۱-۷-۲-۱- جمعیت
- ۱۲۵ ۲-۷-۲- کارگاه
- ۱۲۶ ۳-۷-۲- جذب سفر
- ۱۲۷ ۴-۷-۲- وزن نواحی
- ۱۳۱ ۵-۷-۲- رابطه تعداد کارگاه و جذب سفر
- ۱۳۱ ۶-۷-۲- تراکم ناخالص جمعیت

فصل هشتم : نتیجه گیری و پیشنهادات

- ۱۳۶ نتیجه‌گیری و پیشنهادات
- ۱۴۲ پیوست
- ۱۵۱ فهرست منابع فارسی
- ۱۵۴ فهرست منابع انگلیسی

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول شماره ۱- صادرات و واردات بندربوشهر (۱۹۰۳-۱۹۰۴).....	۵۶
جدول شماره ۲- تجارت هند با بندربوشهر (۱۹۰۳-۱۹۰۴).....	۵۶
جدول شماره ۳- جمعیت بندربوشهر به تفکیک سن و جنس ۱۳۲۵.....	۶۴
جدول شماره ۴- مهاجرین ورودی به شهر بوشهر ۱۳۲۵.....	۶۴
جدول شماره ۵- توزیع مهاجرین ورودی به شهر بوشهر ۱۳۲۵.....	۶۵
جدول شماره ۶- توزیع سنی و جنسی جمعیت بندربوشهر ۱۳۴۵.....	۶۶
جدول شماره ۷- مهاجرین ورودی به شهر بوشهر ۱۳۴۵.....	۶۷
جدول شماره ۸- مهاجرین خروجی از استان و بندربوشهر ۱۳۴۵.....	۶۸
جدول شماره ۹- توزیع سنی و جنسی بندربوشهر ۱۳۵۵.....	۷۰
جدول شماره ۱۰- جمعیت کل برحسب جنس و محل تولد (بندربوشهر) ۱۳۵۵ ..	۷۱
جدول شماره ۱۱- توزیع سنی و جنسی شهرستان بوشهر مناطق شهری ۱۳۶۵.....	۷۲
جدول شماره ۱۲- جمعیت ساکن برحسب جنس و محل تولد (بندربوشهر) ۱۳۶۵.....	۷۲
جدول شماره ۱۳- جمعیت برحسب سن و جنس در بندربوشهر ۱۳۷۵.....	۷۴
جدول شماره ۱۴- مهاجران وارد شده طی ده سال گذشته به بندربوشهر ۱۳۷۵.....	۷۵
جدول شماره ۱۵- توزیع شاغلان برحسب جنس و گروههای عمده فعالیت بندر بوشهر ۱۳۲۵.....	۷۶
جدول شماره ۱۶- توزیع شاغلان برحسب جنس و گروههای عمده فعالیت بندر بوشهر ۱۳۴۵.....	۷۷

جدول شماره ۱۷- توزیع شاغلان برحسب جنس و گروه‌های عمده فعالیت بندر

بوشهر ۱۳۵۵ ۷۸

جدول شماره ۱۸- توزیع شاغلان برحسب جنس و گروه‌های عمده فعالیت بندر

بوشهر ۱۳۶۵ ۷۸

جدول شماره ۱۹- توزیع شاغلان برحسب جنس و گروه‌های عمده فعالیت بندر

بوشهر ۱۳۷۵ ۷۹

جدول شماره ۲۰- توزیع نسبی شاغلان در بخش های عمده فعالیت بندر بوشهر

(۱۳۳۵ الی ۱۳۷۵) ۸۰

جدول شماره ۲۱- حمل و نقل دریای در دوره های مختلف (بندر بوشهر) ۸۳

جدول شماره ۲۲- میزان بار حمل شده از شهرستان بوشهر به مقصد سایر استانها

۱۳۷۸ ۸۵

جدول شماره ۲۳- جمعیت ، تعداد کارگاه ، جذب سفر ، وزن در نواحی پانزده گانه

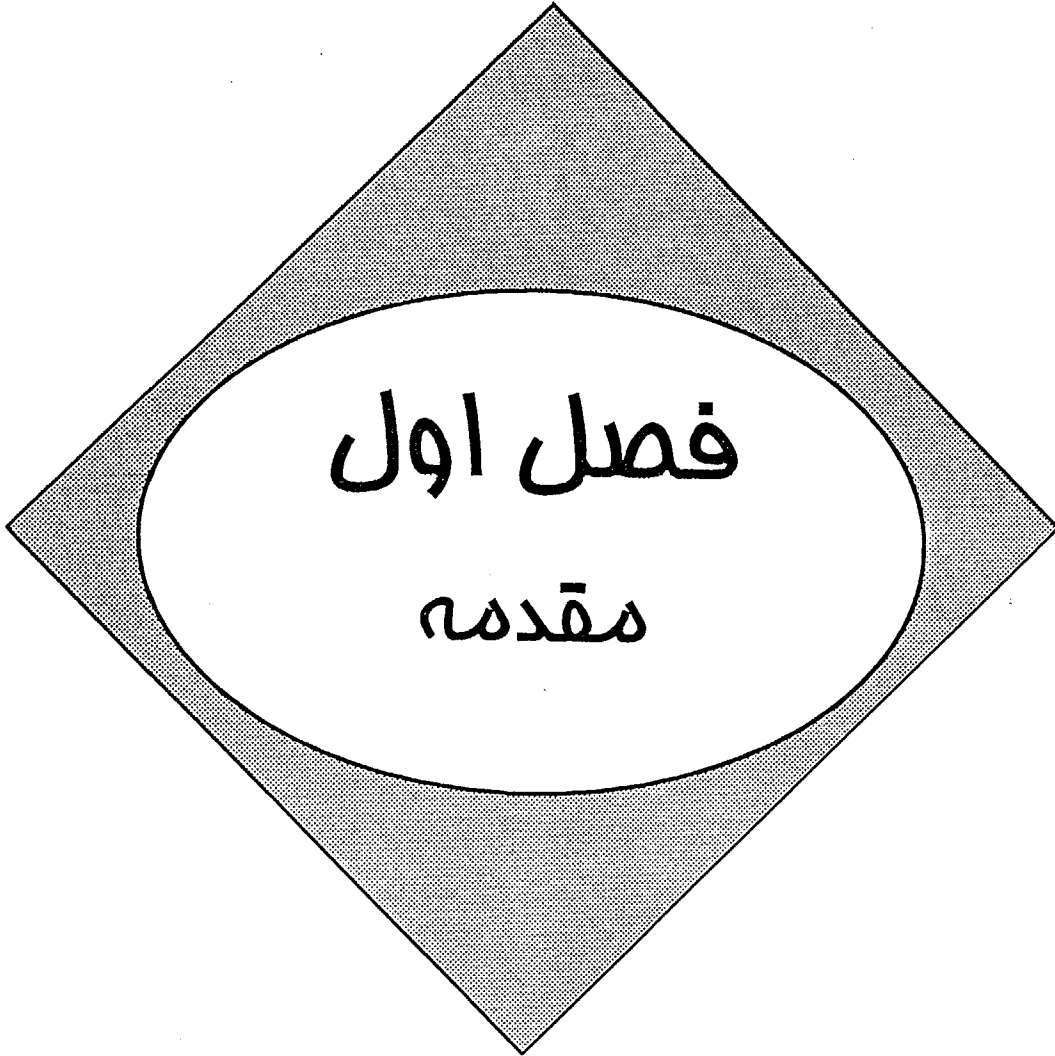
بندر بوشهر ۱۳۷۵ ۱۲۸

جدول شماره ۲۴- تراکم جمعیت در نواحی بندر بوشهر ۱۳۳

فهرست اشکال

صفحه	عنوان
۲۰	شکل شماره ۱- مدل مناطق حلقوی
۲۴	شکل شماره ۲- مدل ساخت قطاعی
۲۷	شکل شماره ۳- مدل چند هسته ای
۲۱	شکل شماره ۴- مدل کاربری اراضی در شهرهای آمریکای لاتین
۴۲	شکل شماره ۵- موقعیت استان بوشهر در بین سایر استانها
۴۳	شکل شماره ۶- موقعیت شهرستان و شبه جزیره بوشهر
۴۴	شکل شماره ۷- شیب کلی سطح شبه جزیره بوشهر
۴۷	شکل شماره ۸- واحدهای مسکونی انگلیسی با قدمت ۱۰۰ ساله
۸۱	شکل شماره ۹- تعیین عملکرد اقتصادی بندر بوشهر
۸۹	شکل شماره ۱۰- توسعه فیزیکی بندر بوشهر تا سال ۱۳۳۵
۹۰	شکل شماره ۱۱- توسعه فیزیکی بندر بوشهر تا سال ۱۳۵۷
۹۳	شکل شماره ۱۲- عکس هوایی بندر بوشهر ۱۳۴۲
۹۳	شکل شماره ۱۳- عکس هوایی بندر بوشهر ۱۳۵۴
۹۵	شکل شماره ۱۴- توسعه فیزیکی بندر بوشهر سال ۱۳۷۸
۹۶	شکل شماره ۱۵- توسعه فیزیکی بندر بوشهر در فاصله سالهای (۱۳۷۸-۱۳۰۰)
۱۰۱	شکل شماره ۱۶- تأثیر اقلیم بر شکل گیری بافت قدیم بوشهر
۱۰۲	شکل شماره ۱۷- برش عرض شیب عمومی دماغه شمالی شبه جزیره بوشهر
۱۰۳	شکل شماره ۱۸- شیب در یکی از خیابانهای بوشهر

- شکل شماره ۱۹- اختلاف ارتفاع بین دو بخش شرقی و غربی بافت قدیم ۱۰۲
- شکل شماره ۲۰- پوشهر قبل از ۱۳۰۰ ۱۰۵
- شکل شماره ۲۱- اراضی وقفی سطح شبه جزیره پوشهر ۱۰۷
- شکل شماره ۲۲- دخالت در کالبد بافت قدیم ۱۱۰
- شکل شماره ۲۳- احداث خیابان ششم بهمن ۱۱۱
- شکل شماره ۲۴- طرح توسعه بندر ۱۱۱
- شکل شماره ۲۵- شعاعهای حفاظتی نیروگاه اتمی پوشهر ۱۱۷
- شکل شماره ۲۶- جذب سفر در نواحی پانزده گانه بندر پوشهر ۱۲۹
- شکل شماره ۲۷- وزن نواحی پانزده گانه بندر پوشهر ۱۳۰
- شکل شماره ۲۸- تراکم جمعیت در هکتار (نواحی پانزده گانه پوشهر) ۱۳۴
- شکل شماره ۲۹- جهت توسعه فیزیکی آتی بندر پوشهر ۱۴۰

فصل اول

مقدمه